

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Претплата је на целу годину 3 круне, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добивају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска).

У Сомбору, за Август и Септембар 1901. године.

ШКОЛА ПОД УТИЦАЈЕМ РАЦИОНАЛИЗМА.

Свештеник Радослав М. Грујић.

(Свршетак).

Као први присталица Русо-а истиче се у Немачкој Базедов, који хтеде преобразовати сву систему васпитања.⁷⁾ У осталом и њему самом врло је много недостајало у васпитању. Познато је како га је осликао знаменити немачки песник Гете. Слика та ни мало није ласкава: „У личности Базедова не беше ничег мање од друштвености, привлачности и хуманости, већ сама спољашњост његова одбијала је; понашање му беше надувено, његов карактер, као и глас, беше груб и непријатан.“ Али у њега беше енергија и ентузијазам за идејом својом и тиме је он успео пробудити заинтересовање и других његовом идејом. У том му је помагала и његова дрскост. Његово познато дело: „Представка на људске пријатеље и богата лица о школама и наукама, те о њиховом утицају на друштвено благостање“ од 1768. год. с којим он директно се обраћао на владаре, све светске и духовне власти и друга знатна лица и друштва, са чисто пазарском хвалом свога еспапа, покренуло је такав опћи и живи педагошки интерес, какав давно већ од времена реформације нигде приметио се није.

Године 1774. пође му за руком основати у Десау завод под називом „Филантропин“; овај завод требао је да буде пример, из ког је имала синути зора новoga времена. Он је обећао чуда од тог завода и многи му вероваху. Године 1776. одржан је велики

⁷⁾ О Базедову и његову Филантропину види у Raumer-а у споменутом делу стр. 242. и даље, Ваг-а, споменутом делу стр. 81. и даље; чланак о Базедову у Енциклопедији Шмида. Göthes Urtheil über Basedows Persönlichkeit in Dichtung und Wahrheit, св. III, стр. 273. и даље. Осим тога у Историји XVII-ог века од Schlosser-а св. IV, стр. 100. и даље, те у Историјама педагогике Милићевића, Dr. Štiglića i Bosarićeka и т. д.

испит, на који позвани беху „разумни старатељи човештва из Копенхагена, Петрограда и других далеких крајева.“ „Боже, Ти Оче потомства, дај — молимо Ти се — да нас чују мудри грађани света.“ Тако се наиме говорило у том позиву. Базедов је прочитао, извештај у ком наравно све беше извршено. Али нама остаде још и други извештај од професора Шумела из Магденбурга у облику писма дванаестогодишњег дечака. Тај извештај превраћа се у чисту иронију или сатиру, а због површности и без садржаности метода васпитања у „Филантропину.“

А у чему је дакле лежала основна мисао педагогике Базедова? Док је Русо држао центар тежине у природи, дотле је Базедов најглавнији значај давао идеји хуманости. Он је хтео да васпитава не Немце, већ Европејце, светске грађане, људе у опће. Не без религије, али без одређене вероисповеди.

Но такове врсте човек није фактичност, већ просто резултат мисли. Истим начином и религија, која је тобоже имала владати у „Филантропину,“ представљала је само апстракцију. У то време, док је свештенство проповедало народну религију, у том заводу предавала се свеопћа религија, чије богослужење „морало је бити слободно од свих богословских закључака у корист хришћанства против Јудеја, Мухамеданаца, Деиста“ и т. д. Ту се ми први пут сретамо с мишљу о религији педагошкој, у разлици од у опће владајуће религије, — с мишљу, која је од то доба имала даљу историју. Та посебна педагошка религија представљала је спој природне религије и природног морала, који никад и нигде нити су постојали нити постоје, до ли у теорији. То је религија без икакве историјске одређености и садржаја, те је представљала нешто сасвим непостижно, ни црно, ни бело, већ нешто без боје, без душе, сока, силе и живота. Такову религију може сматрати истинитом и довољном само онај, који избављење и примирење с Богом сматра сасвим неувужним, јер ни мало не схваћа значење греха. Из таковог гледишта лако је за тим разјаснити и то, што у „Филантропину“ сматраше се излишном свака казна и строга дисциплина. Та, ако је човек по природи добро биће, то он треба само да им разјасни, шта је добро, па да тако поступа. По педагогици овој све се на разум ослањало, јер разум чини све. Ето то је трећи принцип рационализма. Али тај разум био је врло прозаичан и својевољан. Основна тачка гледишта у свем предавању беше корист. Та филистерска тачка гледишта, која је све сводила на корисност и угод-

и владала је над свим у његовој школи.⁸⁾

Нема спора, да је нова педагогика, коју је завео Базедов, открила и одстранила читав ред ненормалних појава старе педагогике; но владајући у њој дух отуђења од Хришћанства беше чисто рационалистички дух. Заслуга те педагогике беше у принципу, да би младеж и у оделу и у начину живота владала се онако као што јој као младежи приличи. Нечувена дотле новост беше и то, што су у „Филантропину“ у Десау васпитаници трчкарали гола врата, без овратника и с кратко остриженом и не увијеном нити напудрованом косом; а ученици Базедовљеви уведоше за тим у школу и гимнастику. Истина је и то, да су контра пређашњем механизму, у овој школи давали знатан значај методу. Али помоћу метода они мислише постићи све, а уз то не даваху никаква значаја личности учениковој, нити учитељевој. Метод, који су хтели једнако примењивати свима, може бити згодан само за оне, који имају једнак разум и мора остављати без икакве пажње оно што је у васпитању најглавније: душу, правац воље и расположење срца. Ту видимо онај једнострани интелектуализам, који чини основну погрешку рационалистичког гледишта. Ту бездушност оправдано је осуђивао још славни Хердер, говорећи у једном свом писму: „... све то постаје ми страшно. Недавно су ми причали о начину, како за десет година може се подићи борова шума. Ако се у младих борова посече главна жила под земљом, то ће сва снага поћи у стабло и гране. Сва тајна Базедовљева, чини ми се, састоји се баш у том, и ја му не бих дао ни телета да га васпита,

⁸⁾ Ваур у својим Основима . . . на стр. 82. вели: „Играјући, без икаквих казни и без строге дисциплине, помоћу те тобоже и нелажне и једино спасоносне методе деци се може сјаоћавати знање у предметима и језику и уливати религија подједнако згодна за јевреје и хришћане, католике и протестанте. Немогуће је било, да у резултатима те тенденције не покаже се исто тако тривијална и самодовљна просвећеност, наиме у схватању хришћанства, а колебаљива безоснованост у науци. У опће много тога, што се радило у заводу Базедова, у наше време, научно просветним искуством, показује се гадним и глумим. Но у оно доба, то је значило корак у напред, што доказује већ сами онај интерес, који је Кант узимао у Филантропину (сравни чланак, који је он штампао 1777. год. у „Кенигсбершком Листу“ у Vaumer-a ibid. св. II. стр. 287. и даље). „Но и ако су крајње и чудне тежње Базедовљеве погореле у огњеној пећи историје, морају му се ипак признати и заслуге, јер он је пре свију научио давати дужну цену телесном здрављу, вежбању и јачању, и то не само рећу и схватањем већ и живим очигледним искуством. Али главни недостатак његова Филантропина је у томе, што је сврху своју он тражио само у материјалном добру човека и људског друштва, те на тај начин преводио ентузијастички рационализам Русовљев у филистерски спољашњи утилитаризам. Најзнатнији педагози, који изађоше из школе Базедове, те који далеко надмашисше свога учитеља у практичним талентима беху Кампе († 1818.) и Салцман († 1811).

не говорећи о људима.“ — Заиста оправдана је била тежња довести школу у најближу свезу са животом. Но на жалост, што ту свезу међу њима видеше само у непосредно практичном и корисном, а сасвим заборавише на значај бриге о моралној и идеалној тежњи у опће, па и за практичку страну живота.

Зацело, да смо сви у младости својој, са заносом читали „Робинзона Крузо.“ Ученик Базедова Кампе, прерадио је то дело, и оно постаде главном књигом за младеж. Али оно, што нас је заносило у тој књизи беху баш само романтични догађаји у животу Робинзона; дочим оно, што нам најдосадније у њему беше, беху оне корисне примене и практичке примедбе, које је у своју причу увео Кампе. Међутим он је баш томе давао особити значај. Тај трезвени смисао најкарактеристичније изражава се у изјави Кампеовој, да је изумилац добре машине за предиво учинио много више по добро човештва, него ли Хомер са свом својом поезијом. Ту се пак сама собом показује сва грубост теорије користи.

Какав је значај, при таквом правцу, имала религија по Кампеа, лако је представити. Он је хтео, да би велика тајна о бићу Бога откривала се само одраслим младићима и девојкама. Као да дете ништа не схвата када му говоре о Оцу небесном, и као да он у свету Божјем не осећа се исто тако добро, као и у својој рођеној кући! Жан Пол на једном месту вели: „у сваком детету дрема религиозна метафизика.“ Отуд он изводи, да религиозне осећаје треба будити рано. Ружно је оно гледиште, које држи, да дете још то не схвата. Дете потпуно схвата, само наравно по своме. У облику рефлексије, као што схватамо и дужни смо схватати предмете ми старији, оно, наравно да их не схвата. Но детету и није потребе тако их схватати; то би било противно његову дечјем смислу. Дете од самог почетка има непосредни нагон религији; с тога га и треба васпитавати ненарушавајући његове непосредности рефлексијом.

Ето таква је била рационална педагогика прошлога века с њеним светлим, а још више с њеним тамним и grubим странама.

Неправедно би било с тим представницима века просвете равнати и знаменитог Песталоција.⁹⁾ У његову срцу живела је

⁹⁾ О Песталоцију (1746—1827.) види у Raumer — *ibid.* стр. 287—394. Baug — *ibid.* стр. 85—89. чланак Палмера у Енциклопедији Шмида. У поменутих Историјама педагогије: Милићевића, Stiglic'a и Bosaričeka, а нарочито у Blochmann-a, *Heinr. Pestalozzi, Züge aus dem Bilde seines Lebens und Wirkens* (Leipzig 1846.) v. Zezschwitz *Der Pädagog Heinr. Pestalozzi, ein Mann der Hoffnung unseres Volkes in grossen „Tagen.“ Vortrag* (Erlangen 1871.)

Универзитетска Библиотека
www.unl.edu

љубав, која га је и присилила, да цео живот свој посвети народу, а нарочито најмањим члановима у народу, без обзира на многе неудаће у његовим животним покушајима. И његовог „Леонарда и Гертруду“ не можеш читати и без узбуђења. Али тим не мање, проводећи цео живот свој на пољу опће религиозности и на крају живота свога посетивши завод за поправљање чувеног Целера у Бајглину, близу Базела, где је у свем животу и правцу тога завода сретао се на сваком кораку са потпуним изразом позитивног хришћанског духа, он није могао да не засузи и кроз плач рече: „ето то је баш оно, што сам желео и што сам тражио.“ Тиме је он означио ону сврху, којој је имала тежити педагогика, па да буде у истину корисна. И ако је његов метод имао у виду не само посебну страну, једнострану разум, већ и целог човека, полазећи с гледишта на фактичко стање ствари, и тим начином хтео постепено водити васпитаника даље да се самостално користи својим силама, да би тако према сврси постигао спајање способности са знањем — показиваше се ту принцип његов потпуно верно. Но низводећи све на апстрактно схватање броја, облика и речи, он је ипак и сам опет падао у пусти формализам, чинећи тиме васпитање механичким. Ето тако, он је показао праву сврху, али ни сам није дело приводио к њој. У доба дубоког пада немачке Фихте се надао, да ће Песталоцијева педагогика препородити немачки народ. „Али страшно је и помислити у каквом би положају данас ми били вели Немац Dr. Luthardt, да нашем народу не беху откривени дубљи

Његов народни роман „Леонардо и Гертруда“ појавио је 1781. год. Ваг о њему на стр. 86. вели ово: „Он је сматрао матер првом и главном васпитачицом, родитељски дом — првим и од највећег утицаја местом за образовање деце и младежи; тамо пре свега морало би бити израђено све што је боље, и на тај начин Песталоци је тражио опћег у правом смислу народног образовања. те се за њега цела живота свога мучио и трудио.“ Што се пак тиче метода, он је давао пуни значај очигледном динамичком методу, наиме држећи, да предавање мора полазити од посматрања фактичности, а не просто од умарајућег и расејавајућег гледања облика, као што то беше у Базедова, и у постепеном прогресу елементарно развијати васпитаника, да се може самостално користити својим силама и по том спајати способност са знањем. Но напосокон и он сам пао је у механизам, који је баш сâм свим силама хтео истиснути из школе. К Песталоцију приближаваху се Јакотот († 1840.), који је градио свој метод на сасвим лажној предпоставци, да „сви људи имају једнак разум,“ и Фребл († 1852.), који се старао да Песталоцијева основна начела примене на децу, која још нису дорасла за школу, а у својој „Децјој башти,“ у којој до душе све што је децје губило се у недецјој рефлексији, у вештачки измишљеном забављању и децјим шалама. Права децја башта то је настајна а не шкодљива игра веселе удружене деце, која се слободно а не принуђено, забављавају, и уз то су ипак под потпуним надзором. Сравни о томе у Piepenberger, — Die Fröbelschen Kindergärten, Drei Vorträge (Nürnberg 1870.), и Fehr. Ad. r. Bissing — Beerberg, — Die christl. Kleinkinder-Schulen, ihre Entstehung und Bedeutung. Eine Denk-Schrift (Leipzig 1872.).

извори за повратак Еванђељу, него што их он тада предла-
гаше.“

Од то доба, може се рећи, у школи се опажају упоредо
два правца. С једне стране свесан и чисто хришћански правац
који налази себи израза у читавом реду школских установа и пред-
ставника у знатном броју учитеља.¹⁰⁾ А с друге стране, тече про-
страни поток рационалистичког гледишта, као што се то већ често
опажало на опћим учитељским зборовима и педагошкој преси. И ту
се истичу три позната основна правца: апстрактни индивидуализам,
лажни оптимизам и једнострани интелектуализам. Те нас то и при-
води да разгледамо оне утицаје, које дух тих педагошких реформа-
торских тежња показује још и у данашње време.

Разгледајмо прво начело. Апстрактно ослобођење од великих
историјских сила живота показује се нарочито у оном принципу,
које заузима тај правац према цркви. Широко распрострањено,
премда и не увек свесно проводи се мишљење, које гледа на школу
као на самосталну величину, која има једнаки значај упоредо са
остала три велика основна реда у животу: породицом, државом и
црквом, и која заузимајући самосталан положај, исто тако мора
налазити и норме за свој рад у сама себи. А у истину школа није
такова самостална величина, већ је само помоћница споменуте три
велике величине и одређена је на службу њима. Та она мора имати
посла са људима, који припадају породици и цркви, а једном ће
дужни бити послужити и држави. На тај начин, дакле, школа је
овисна од те три величине. Заборављати то и радити, као да је
школа потпуно самостална, значило би проповедати протуисторијску
апстракцију. То је особито примењиво односно одношаја школе
цркви, не само с тога, што је она обвезана својим најбољим садр-
жајем цркви, већ и с тога, што она мора имати посла са крште-
ном децом хришћанских породица, којих је природна представ-
ница црква.

Тај тесни одношај школе према цркви, као што је историјски и
фактички основан, нашао је одавна себи израза у оном уређењу,
да свештенство има месни надзор над школом, нарочито по селима,
где су ти одношаји простији; дачим сложнија организација те ствари

¹⁰⁾ Овамо се поред других нарочито односе школске уредбе у Немачкој од
Фридриха II. Пруског, чији дух признаде и знаменити академик француски покојни епи-
скоп орлеански Феликс Дипанлу у свом делу: „Школско образовање у Пруској,“ те их у
свези са каснијим школским уредбама у Немачкој, као пример истине и препоручује
својим сународницима.

до већим градовима, доноси са собом сасвим природно и разне измене у том одношају. Ну, баш против тога надзора у новије доба опажала се и опажа жива агитација, која по кат-кад и постиже сврху своју. Међутим нпр. у Бадену чују се жалбе; тамо је већ дошло било до свачега. И то је сасвим природно. Да надзора мора бити, — разуме се само по себи. Сваки, ко се налази у служби друштву, налази се под непрестаним надзором, па ма ко и какав он био. Учитељима, и врло често баш младим учитељима, поверавамо ми на неколико сати сваки дан нашу децу у затвореним просторијама школских соба, куда не прониче никаково туђе око, осим ока остале деце. Да ли ту контролу да оставимо самој деци? И зар да се родитељи упознају са неопходним знањем стања школског рада само испитивањем деце своје? Или можда да сами прате рад у школи и лично разбирају жалбе и неспоразуме, који се у школи догодити могу? Јасно је, да месни свештеник, који је на првом месту позван да буде повереником свих под његов духовни надзор спадајућих породица, да је више сваког у стању чувати и пазити интересе родитеља, а исто тако с друге опет стране, чувати право и углед учитеља против незаконитих захтевања неразумних и често злих родитеља. „И то је много природније, вели Dr. Luthardt, него дати надзор у руке каквом месном старешини, окружном начелнику или можда још и каквом другом лицу, која ни изблиза не ће моћи, усљед недостатка спреме, искуства у познавању за то нужних ствари — онако успешно деловати на корист школе, као што то може месни свештеник.“ Та већ сâм позив свештенички ставља га у најближи одношај са школом. И то не само да је потпуно природно, но ту се истиче такође и принцип, који захтева тесну узајамну свезу међу школом и црквом. Ну, баш против тога и подизала се агитација. Многи баш због тога што не хтедоше признати те свезе, не хтедоше признавати ни месног надзора свештених лица над школама. „На развалинама вероисповести мора се подћи права човечност; судба људи може се побољшати само у том случају, ако хришћани постану људи.“ Тако наиме гласи програм тога правца. Ну, ту је одмах лако увидети оно старо протуисторијско гледиште, које се баш истиче са таквим апстракцијама, као што су човечност и опћа религија, и тежи да их постави на место позитивних историјских величина фактичког живота.¹¹⁾

¹¹⁾ Односно месног надзора свештенства над школама сравни дивне примедбе у Harms — Pastoraltheologie (Kiel 1834.) 3 Buch: der Pastor, стр. 98. 1. „Ми смо проповед-

У свези с тим стоји такође и основни принцип лажног оптимизма. У новијој педагогици врло радо шири се девиза: „развитак сходан с природом,“ „слободан и нестешњен развитак природе.“ Ако се под тим разумева супротност механизму, те снисхођење духовно-моралној природи детета и постепено, унутрашње несвезано кретање у напред при предавању, то нико не ће порицати прогреса, који се садржи у том методу. Ну ако тај нестешњени развитак природе схвата се у смислу непризнавања греха, који је присутан нашој природи, и неопходности благодати у којој се налази извор нашег спасења, то је онда тај принцип судбоносна заблуда.¹²⁾ Ко не узима у обзир грех, тај такође слабо пази и на закон и важност казне, која треба да угушује зле испале грешне природе. Познато је да је стара школа одвећ сурова била у примени казне. Касније, од Базедовљева филантропизма и његова правца, школа је ударила у противну крајност лажне и увеле хуманости, која држи да се деца могу ваљано васпитати и без строгих казни. И та лажна хуманост још и данас постоји. Владајући у друштвеном животу, она подједно отештава и неопходну дисциплину у школи. Да такоу гледиште није у стању код деце одржати свест авторитета, то је јасно само по себи. Младеж данас, за то, и врло слабо осећа над собом власт учитеља свога.¹³⁾

Црква учи, да се закон и Еванђеље морају увек налазити у међусобној свези. Воља човекова не треба да се обуздава и гуши

ници целе парохије, и наша дужност мора обухватати све душе у њој, а ту се наразно разумеју и деца. 2. Сама школа, т. з. народна школа, по свом пореклу потпуно, а по својој сврси понајвише јесте установа црквена, чији органи, а у извесном смислу и представници јесмо ми. С тога нам и припада неко учешће у њој, наиме надзор и више старање, да се не би школа отуђила од цркве, или можда чак и ишла против цркве. 3. Али не само чуварски надзор, већ и суделујући, управо онај који уводи живот црквени у школу, мора потицати из саме цркве. 4. Па пошто се школи дозвољава, или, што је овде свеједно, заповеда да заједно с тим ради и за друге опће човечанске грађанске сврхе то да би она као што треба испуњавала их, имају је надгледати и по већим и мањим опћинама проповедници, који су за то једини способни у правом смислу.“ Полемика против тога схватања обично има основ свој у унутрашњем отуђењу од исповедања цркве. Главни пак и први противник те месне школске инспекције свештенства био је Дистервег. Види о њему у Вауг, — *ibid.* стр. 344. и др.

¹²⁾ Сравни н. пр. извадак из Дистервега у „сагласном с природом развитку“ у Dr. Luthardt-a, — *ibid.* I. стр. 13. и даље.

¹³⁾ Сравни н. пр. наредбу Нирнбершког магистрата. Лајпцишке новине од 1877. год. у 121. бр веле: „Магистрат нирнбершки узимајући у обзир све то већма шарене „неморалног, грубог и непослушног владања дорашћујуће младежи, а нарочито школске деце,“ да би учинио крај тако јадној појави, не само да је дао полицији право „на енергично поступање с таковима,“ већ такођер захтева, да би „родитељи, старатељи и опће лица, којима је младеж на васпитање предана,“ и од своје стране свим силама „протуделовали ширењу грубости и неморалности младежи.“

само дисциплином закона, већ упоредо с тим мора бити и обновљана проповеђу о благодати Божјој у Христу. Баш услед сједињења те две стране, хришћанство је и постало великим васпитним средством по човештво. И према томе, како оно служи силом васпитања човештва у Божјој руци, тако исто треба оно да буде и сила васпитања младежи у рукама учитељским. Прави учитељи знају, какова огромна сила васпитна по школу налази се у Хришћанству, знају, дакле, да религија мора бити душа школи. Али да би у истину таквом била, она мора бити не само основ свега васпитања, већ и сама мора у предавању заузимати најзнатније место.¹⁴⁾

Базедов је хтео увести неку посебну религију за школу. А та мисао игра врло важну улогу и у Дистервега.¹⁵⁾ С обзиром на онај силни утицај, који Дистервегове мисли имају на учитељске кругове, не треба се дивити, што и данас још у многим главама ниче мисао о посебној школској религији. Али мисао је та не једанпут отрпела пораз при дотицају са реалношћу. Школа не може имати никакове друге религије осим оне, коју исповеда сав народ. Прилазећи и сами томе гледишту, представници разгледаног правца стараху се, да бар ограниче обим религиозног предавања, да би тиме добили више времена, за друге тобоже неопходне предмете предавања. „Народна школа, — веле они — у данашње време захтева виши степен знања и спреме.“ С том сврхом пре свега и беше знатно ограничен религиозни материјал, који се учио на памет. Тај захтев старали су се обично да оправдају показујући наравно с грдним увеличавањем, на превелику масу религиозног материјала, који се тобоже само на памет учити мора. Хришћанство је, истина, позитивна религија, која се састоји из факата и учења Божанског откровења, каје је заиста нужно унутрашње усвојити, али која у исто време неопходно је нужно прво знати и изучити, да би их могли унутрашње усвојити. Када би она састојала се у опћим цртама т. зв. природне религије, коју ми од природе носимо у себи, то би је могуће било развијати у детета и помоћу вештачки уде-

¹⁴⁾ На крају живота свога Фридрих Велики уверивши се о неопходности по добро и срећу народа — ширење и јачање хришћанске религије — овако је говорио: „Најбољу победу своју ја бих дао, кад бих могао религију и морал у народу моме опет подићи бар на онај степен, на ком сам их нашао кад сам на престо ступио. Ја сад врло добро и потпуно схваћам, шта сам све требао у том погледу чинити. А француски филозоф Кузен рекао је: „човека чини моралним не образовање, већ васпитање, и то пре свега религиозно васпитање,“ док велики Гете рече: „Све што ослобађа нам дух, а не даје му силе да влада над самим собом, делује по добро и срећу нашу убитачно.“

¹⁵⁾ Види у Ваур, — Grundzüge der Erziehungslehre стр. 347. и даље.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

www.unilib.rs
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

шених питања т. з. сократског метода. Али она је нешто позитивно, које је прво нужно детету казати, па да оно о њој штогод знаде. Ну ту не стоји посве онако, да је материјал за учење на памет у религиозној обуци преогроман, и ако је до душе с обзиром на позитивност наше религије учење на памет нужно. Прави и озбиљни педагог не ће у том наћи камен спотицања за успешан рад свој, већ на против увидиће огромну моралну и материјалну корист од праве религиозне обуке хришћанске младежи. А ко љуби свој народ, тај ће свим силама настојавати, да би сва племенита ризница науке Христове што потпуније народу предана била; јер то је капитал, који приноси богате проценте.

Време и место, које су добили ограничењем религиозне обуке, новији педагози употребили су и попунили су осталим предметима, који сад уведоше се у народну школу. И ту се указа трећи основни принцип рационалистичког гледишта, које придаје једнострано значење интелектуалној страни и умножењу знања. „Најближа задаћа народне школе састоји се у том, да би деца добила одређену меру научних и практичних познавања, а потребе данашњег времена дижу ту меру доста високо“, тако се наиме новији педагози изражавају у том одношају. Ми не говоримо сада о оним школама, које иду за вишим сврхама и којих се ученици налазе у згоднијим породичним одношајима; већ говоримо о обичним народним школама, које посећују деца средњих и нижих сталежа, који и сачињавају већину народа, те који дакле треба и да служе за мерило свега образовања. Често се у наше доба чују жалбе, да се предмети предавања распоређују и увећавају тако, да све то не одговара ни животном положају, ни будућем позиву ученика, нити схватљивости и способности к преради дечијег ума, и усљед тога подвргава се опасности постојаност целог и темељитост најнеопходнијег знања. У опће, остављајући на страну, многе примере грозне крајности, морамо споменути бар само то, да реалне науке, нарочито природне, у свези са апаратима и коленцијама, често заузимају толику опширност, да је врло близо опасност штетне многопредметне учености и наравно крајње површности, са њиховом познатом морално врло сумњивим последицама. Новија педагогика битно је кренула напред методику предавања. У тој методици с тога мисле наћи ограду против споменуте опасности. Но ми сви знамо добро, да само непрестано понављање и вежбање осигурава нас у духовном владању знањем. Позната изрека: *repetitio est mater stu-*

дигит т. ј. понављање је мати наука, јесте изрека, чију истинитост знају и признају сви, а она има у великој мери свој значај и за народне школе. И никаква метода не може заменити такове вежбе. Сасвим је природно, да према томе како се увеличава број предмета, оно што је најнеопходније, као читање, писање и рачунање (и не говорећи већ о катихизису, црквеном Богослужењу, појању и Библији) при томе силно страда и постаје непотпуно и несавршено. С разних страна и то не једанпут изношени су приговори, да је у последње време школа одвећ заостала у најпростијим, али најважнијим предметима, а наиме; читању, писању и рачунању. Један референт, на једном пруском генералном конгресу признао је то јавно, и ако му је до душе протуречио министар просвете; на слични начин изразио се и један референт на конференцији у Штетину, и између 45 школских надзорника с њиме не беху сагласни само тројица.¹⁶⁾ Ми овом приликом показујемо само на факта у немачком народу, али их не ћемо подврћи суђењу. Како је код нас у том погледу, знаће добро сви, који у пракси озбиљно служе педагошкој науци!

ВАСПИТАЊЕ ЖЕНСКИЊА.

Једно од најважнијих питања новије педагогије јесте васпитање женскиња. Па вредно је и достојно је о том питању говорити, јер свима нам је врло добро познато од каквог је утицаја жена на друштво и околину, па и на само људство.

Ипак је још много њих, који не одобравају и противни су позиву женских, што га оне врше на свеопште добро породице и народа. Не одобравају, да женске могу у друштву заузети ма какав самосталан положај и да се посвете каквој струци ученој. Такови иду за тим, да у срцу женскиња убију морални напредак, а убити морал код њих, значило би пропаст нашу, јер жена морално не васпитана у највише случајева је од штете а не од користи према својој породици и околини.

¹⁶⁾ Већ одавно споменути Хармс у својој пастирци (Кил 1834. св. III. стр. 100) говорио је лепо о резултатима школе на овај начин: „Ја слободно исказујем, као истинито то, да школе у оне не дају оно, што се очекиваше од њих још пре тридесет година и о чему се толико лармало пророчким тоном Нису се испуниле наде чак ни у научном одношају и не говорећи већ о моралном и религиозном. Гласници нове школе обећали су за кратко време препородити цео наш народ помоћу школе; а у ствари, и ако је с једне стране младеж и постала нешто боља, то с друге стране постала је много гора.“ У новије доба често се чују слични гласови, а због силног умножавања предмета предавања и увишавања образовне сврхе, а на грдну штету темељитости основног и неопходног знања.

Из чега се управо састоји то васпитање женскиња? У том, да од девојке васпитамо за породичан живот — способну а за народну идеју одушевљену Српкињу, која ће моћи и друге за општу ствар одушевити. Ово нека је идеал васпитања код женскиња.

На основу горњег јасно се даје видети, да се васпитање женскиња и мушкиња у многоме разилази, јер код женских је моћ уображења и осећај, мали свет за себе — породица, док је удео мушких дело и борба за живот. Ово разилажење од природе човечије управо је она копча, која везује мушко за женско и која жену у очима мушкарца тако високо диже.

Данашње васпитање у највише случајева одступа од ове идеје и тежи само за тим, да што око види, оним да се задовољи. Код њих недостаје *права побожност, племенито срце, смерност, скромност, доброта и тежња за свачим што је лепо узвишено и племенито*. Више вреди у очима неких матера, кад јој кћи уме вешто забављати се, раскошно се облачити и кад од свачега по нешто знаде. Нпр. на гласовиру свирати, више језика говорити. А баш у овом и лежи погрешка, јер од ове девојке никад неће бити ваљана мати, која ће схватити своју узвишену дужност. Њој ће и после прече бити курисање и друге забаве, него васпитање своје деце. Последице овога зла неће осетити само породица и друштво, већ и цео нараштај. Дакле већ и у интересу будућег нараштаја треба пазити на основу животног искуства, на етику.

У здравом телу здрава је и душа! — Ову необориву истину треба нашим девојкама предочити и тежити за тим, да и оне за њом теже и да у њој очврсну, да би могле дужности матере и добре Српкиње одговорити, јер у слабом телу ретко се кад развије јаки и чврсти карактер, дух или узвишеност.

Васпитајмо девојчице наше *у правој побожности*. Васпитање побожности код женских је од већег значаја него код мушких, јер у највише случајева само помисао на Бога, даје нам самопоздања, да можемо и најтеже ударе мирно поднети. Жена, која је сама себи остављена много више пати, него човек, који нађе разбирите у друштву и на сваком месту. Нарочито мати, у више прилика, долази до таквих душевних и телесних тешкоћа, да би под тим теретима пала, да у њој нема чисте и праве побожности, поуздања у Бога, и кад неби знала, да она то све сноси ради узвишене идеје, за коју је само она женска опредељена, коју кад се у бури живота сама нађе, остављена од оца и мајке, од љубљених својих, или као удова

са нејаком децом — сирочади. — шта би је одржало, да није чисте и искрене вере у Бога? Зато још у раном детињству улевајте им у срце побожност и веру у Бога, од кога добијамо све што нам је за живот нужно и коме имамо за сва та добра да благодаримо. Учимо децу од малена да се моле Богу, јер је молитва од великог утицаја на побожност. Но будимо на опрезу да са великом и прекомерном побожношћу не васпитамо лицемере. Зато учимо децу разумљивим молитвама, које они могу схватити и разумети. Навикавајмо их, да с Богом говоре, као са родитељем, коме имају да благодаре за сва добра, која од њега моле и која им Он милостиво даје.

Немојмо допустити, да се у деци развије мржња наспрам друге вероисповести, већ их учимо, да свачију веру поштују, јер сви се једном Богу молимо, само сваки другом језику. Својој вери да су верни и ни зашто да је не дају, па ма и глава у питању била, али и туђу нека не исмевају. Тим ћемо начином спречити ону вечиту мржњу, која постоји толико векова међу народима разних вера.

Нарочито женску децу, треба овом васпитавати, јер она су племенита и осетљива срца, за које пријања све што је лепо, племенито и узвишено. Њима дакле пружимо чисту и праву побожност. Безбожна жена губи своју чедност и образ, те није вредна, да буде васпитач деце и друштва.

Са побожношћу је скопчано *милосрђе*. Зато учимо наше кћери да буду милосрдне, да умеју сажалевати сиротињу и болеснике и да за оваке сву своју снагу жртвовати знају. Обавестимо их, да је сваки човек Божије створење, да нам је брат, те нам је онда дужност, да помажемо нарочито оне, који нашој народности припадају. Ово је једна од најлепших врлина, која треба да краси сваку Српкињу.

Треба их учити, да је грех мучити животиње, да је то нечовечно. Овде нам се пружа широко поље да у разним причама оплеменимо чувство, срце и нарав детета, које је највеће благо и чију вредност доста проценити не можемо. Треба се трудити да племенито срце буде основ душе женскиња, јер јер то њој много више потребно него мушкарцу, пошто је она позвана, да породици, мужу и деци учини овај живот пријатним. Ко добро срце има, тај је увек задовољан, не тужи се на тегобе, јер анђео хранитељ, душа и добро срце чини сношљивом судбу човечју.

Добро срце и душу развити може само онај који их и сам има и који је спрема сваког расположен, па и према целој околини. „Веселост је небо, под којим све роди осим отрова“ — рекао је Жан Пол. Деца и у опште младеж по себи су весели, па то очекују и од свог васпитача. Душа треба да је чиста и пристојна, јер се онда деца и малим стварима радују и њима су задовољна. Кад се ово из малена научи, онда ни код одрасле девојке неће бити таквих жеља, које се не могу задовољити.

Весело срце отвара вољу за рад, јер радња пружа човеку пријатну забаву, која јако упливише на моралан живот човечији. Навикавајмо женску децу на рад, да се увек нечим занимају, да помажу матери у домазлуку, да им се развије љубав спрема рада, који је тако потребан женској. Мушкарци, који су одати каквој струци, мање су изложени нераду и опасностима дугог времена, него многа девојка. Врло јако греша свака мати, која допусти да јој кћи у нераду проводи време, јер досадност је извор многог зла. Много пута услед досадности развије се прекомерна сујета, а да се њен захтев задовољи много је породица и њених чланова дошло до руба пропасти. Сваки се држи да је нешто више, него што је. Сироти теже да се обогате и на једанпут лађају се таквих средстава које ценом свога поштења постигну. Овом злу најчешће су жене потчињене. Зато треба за времена да предупредимо лаконост и да их упознамо: да је унутрашња вредност чистог срца и душе куд и камо већа од спољашњег сјаја и лепоте, која само за кратко време траје.

Нека мати никад не да прилике, да јој се кћи раскошно облачи, већ нека се носи према своме чину. Нека је учи ово ради њезине среће. Нека је учи да се скромно и прикладно облачи, али увек укусно и чисто.

Чистота и уредност потребна је свакој женској, јер „ред је душа куће.“ Девојку треба васпитати, да најмањи неред и нечистоћу спреми и у ред доведе. После употребе какве ствари, да је одма на своје место остави, како би је после могла наћи. Ово ће спречити многе неприлике у кући, а овако опхођење упливсаће и на чељад, те ће се ред у кући лакше и боље одржати. Овако чешће привикавање на уредност, прећи ће полако и у крв и после ће само од себе ићи.

Жена свесна своје дужности благослов је за породицу. Зато још у раном детињству привикавајмо женску децу на уредност и

www.ubt.com
УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛИОТЕКА

тачно извршивање дужности и не допуштајмо, да се због какве забаве и уживања иста пренебегне.

Лепа врлина код женске је још и штедња, јер од ње зависи материјални опстанак породице. Није дакле добро изгубити из вида сва она средства, која служе за развиће штедње. Тако је добро кад још за младости девојка сама управља новцем и о њему књигу води. Само морамо бити јако смотрени, јер женско хоће лако да падне у претераност, да постане раскошна или тврдица. Обоје су велике погрешке. И почне ли се једна или друга јављати, у клици је треба угушити. Тако нпр. распикућу треба предупредити тим, ако је пустимо, да игра активну улогу у домазлуку, да увиди како много коштају непотребне ствари за кућу, па ће после боље умети и знати поштовати новац, предочити јој шта је потребно а шта није. Ако пак нагиње тврдичлуку, треба је за времена упозорити на речи Фенелона: „*да што грамзивошћу добијемо, мало је; али што за то време од поштења изгубимо, много је!*“

Са штедњом је у свези умереност, која не треба да је само у јелу и оделу, већ у свачему.

За образовање ових врлина позвана је у првом реду мати, да лепим примером предњачи. Бадава би хтела мати, да јој је кћи побожна, ако сама није и Богу се не моли; бадава опомиње кћер, да је милосрдна, кад је она немилостива спрема људи и животиња; бадава би хтела, да јој је кћи добра и племенита срца и благе нарави, кад је она одвратна.

Бадава се труди, да јој кћи буде проста и без икаквог приговора васпитана, кад сама за празним уживањем трчи и само у спољашњем уживању налази радости; бадава упозорuje кћер на уредност и чистоту и на извршивање дужности, кад јој сама не предњачи добрим примером.

Све ове врлине треба да красе сваку српску женскињу, а поред овога још и оно, што је најсветија дужност Српкиње, а то је: да схвати своју дужност као супруге, као добре матере. У овом треба да је свака мати учитељ свога женског детета. Не треба јој ништа затајати, како се после не би догађали несретни догађаји, који би проузроковали рђав живот, па и саму смрт.

Девојкама подајмо да читају књиге познате садржине и никад не допуштајмо да читају онаке књиге, чија је садржина двосмислена, јер би се од рђавих књига душа девојачка заразила. Нека читају дела у којима се цртају светли и чврсти карактери Срп-

киња, у којима се уздиже љубав женских спрема рода свога и своје отаџбине — једном речју онаке књиге, које ће је васпитати, као добру Српкињу и патриоткињу, а таке су нам женске врло потребне, ако хоћемо да се у данашњем времену одржимо. Бирајмо им добре другарице. Само их пуштајмо, да се са онакима друже у које смо поуздани, да их неће са доброг пута свести.

Човек је друштвено биће, воли да је у друштву, то је његов природни нагон, зато негујмо дружевност код младих девојака, водимо их у друштва, на забаве, јер је и то од утицаја на спољње изображење, само пазимо да ово не пређе у претерано уживање.

Ако овим начином будемо тежили, да горе споменуте врлине у души девојачкој развијемо, онда чинимо срећним породицу и друштво, које ће она једном основати, а таких више породица учиниће сретним један цео народ, јер ваљане и честите породице су добробит отаџбине и човечанства.

Долово, 1901. год.

Посрбио: М. Новаковић, учитељ.

КО ДА ПРЕДАЈЕ НАУКУ ВЕРЕ У ПРАВОСЛАВНИМ СРПСКИМ ОСНОВНИМ ШКОЛАМА?

I.

Исус Христос благи Спаситељ и Откупитељ рода људскога завршивши на земљи стварну (објективну) страну божанствене економије у погледу људскога спасења и узневши се на небо, поверио је благодетно руковођење људи ка вечноме спасењу својим апостолима, преневши на њих и своју тројаку пастиреку власт: *власт учења, свештенодејствовања и управљања над вернима* (Мат. 28, 18—20). Власт ову пренели су апостоли на своје прејемнике и наследнике по служби (I. Петр. 5. 2), те је она и до данашњег дана неокрњено сачувана у цркви Христовој у тајни свештенства.

Речма: „*идите научите све народе*“ (Мат. 28. 19.) у првоме је реду поверена свештенству *власт проповедања* слова Божјега и поучавања верних у истинама слова Божјега. Но сем власти, тим речма је свештенству наложена и света *дужност*, да обучава људе у верским истинама. Ту своју власт и ту своју дужност свештенство не сме и не може скинути са себе, а да се тешко не огрешо о свети смер својега позива.

Поменућу прву и најсветију дужност свештеничке службе има да врши свештенство двојаким начином, и то *обучавањем малолетних у вери* — под којима се разумеју некрштени, које треба за крштење спремити и *хришћанска деца* — и *поучавањем пунолетних* т. ј. оних који су у основним верским истинама обучени и благодаћу утврђени, услед чега се и пастирско деловање свештеничко у првоме реду назива *катехетичким* а у другоме *омилитичким*.*

На основу дакле божанскога права, обучавање људи у вери — били ови малолетни или пунолетни — јесте битни саставни део пастирске службе свештеничке и позива свештеничког, те су према томе једино и искључиво свештеници позвани, да свугде т. ј. и у храму, и у школи, и на дому, и на сваком месту, поучавају верне у вери и њезиним истинама.

„Уредба за српске народне школе“ у митрополији Карловачкој од године 1872. §§. 18. и 23. поверава и у дужност ставља учитељу вероисповедне нам основне школе, да овај предаје наставу у вери и хришћанском благочашћу ученицима своје школе, те тиме одузима то право од свештенства. Поменути параграфи уредбе те, која је донесена по нашем Црквено-Народном Сабору, добили су *implicite* пристанак јерархије, која је како у Сабору, а тако исто и пре Сабора, могла ставити свој *veto*, у интересу обране и очувања најкардиналнијега права и најсветијега позива својега, те спречити да се исти преда и повери непосвећенима, лајцима.

Огрешио бих се о правичност, када бих категорички тврдио, да су тадањи чланови Светога Синода, као и остали свештени чланови Црквено-Народнога Сабора, били кратковиди или необазриви, када су тако — привидно бар олако — дозволили, да се власт обучавања и упућивања верних у верским истинама и побожном хришћанском животу у нашој хришћанској православној српској основној школи преда у руке људима световњацима. Познат ми је дух рада тих мужева, а особито чланова Светога Синода, за које знам, да су истински и одлучно стајали на браничу необоривих права цркве и јерархије јој, те с тога не могу никако бити тога уверења, да су недостатак ширег и дубљег погледа на права и дужности својега позива, односно малодушност у обрани својих права и равнодушност према вршењу својих дужности били узроци, због којих је предавање науке вере у нашим основним школама предано учитељима световњацима. Напротив смело могу тврдити, да су ти

*) В. Schüch J. A lelképásztorkodástan kézikönyve I. §. 38. стр. 96.

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

прави поборници светог православлѣа, — узимајући у обзир тешке околности у којима се налази наша света Црква и наш народ у овим крајевима, и пророчки прозирући у даљу будућност, — у томе баш видели један веома јак услов, да се очува и одржи вероисповедни карактер народне нам школе, тога једнога између најглавнијих фактора за буђење и одржање народне нам индивидуалности. Да се пак јерархији не би могло пребацити, да је уступањем катихетске дужности учитељима световњацима, у једноме делу напустила прво право и пренебегла прву дужност своју, свештеноначелство је — сасвим оправдано — задржало себи право, да бдије и води надзор над учитељством у погледу тога, да ли оно обавља вероучитељске дужности тако, да се не огреша о чистоту догматичког, моралног и литургичког учења свете православне источне Цркве.

Из до сада реченога јасно је, да данашње стање, по којем у нашим вероисповедним основним школама науку о вери предају учитељи и ако је донекле *формално* противно јерархичком карактеру православне Цркве, ипак му се у *суштини* својој ни мало не противи.

*

Од најновијега доба како у свештеничким тако исто и у учитељским круговима нашим поново избија на површину мисао и тежња, да наставу у вери у нашим вероисповедним основним школама ваља и у формалном погледу предати свештеницима, као што је то било и до 1872. године.* Свештенство још није изашло на среду са категоричким потраживањем својим у овоме погледу, али су за то ово питање стали живо претресати учитељски зборови наши, од којих су неки већ и усвојили горње мишљење.

Као најглавнији разлог за усвајање овога мишљења износи се то, што је учитељ и сувише оптерећен наставним градивом, те да му се ма и с једне стране олакша, ваљало би га решити дужности, да предаје науку вере, а исту предати ономе коме је то и право и дужност, т. ј. свештенству.

*) И ако су до 1872. год. у смислу закона и наредба духовних власти, свештеници дужни били предавати наставу у вери у нашим основ. школама, ипак они фактично нису то чинили. Они су функцирали само као *званичне катихете*, али је и тада у самој ствари учитељ вршио катихетске дужности, које за то, што су свештеници занемаривали ту своју дужност, које опет с тога што су и сами увиђали, да је целесходније по успех школске наставе, када сам учитељ предаје овај наставни предмет. Држим, да је поред већ наведених разлога, и ова околност много допринела, да се учитељима повери предавање науке вере.

Од своје стране ја се никако не слажем са овим мишљењем из два разлога и то: у првоме реду из обзира према тешким приликама и околностима у којима се налази наша онострана вероисповедна народна школа данашњим даном,* а у другоме из разлога чисто педагошких.

Пре него што бих опширније изложио горње разлоге, нека ми је дозвољено, да бацити један осврт на разлог, да би учитеља требало ослободити од предавања науке вере у главноме због тога, што је оптерећен градивом из осталих наставних предмета. Признајем да наша наставна основа много захтева од учитеља вероисповедних основних нам школа, али ипак за то не могу пристати, да се из тога чисто личног и сталешког учитељског интереса и олакшице, одузме света основа и сјајна круна наставничко-васпитачкога му деловања — предавање науке вере. Разлог овај сведочи само о малодушности учитељства, јер би оно смело и могло изнети сваки други разлог за предају науке вере свештеницима, само не тај, који сведочи да учитељство заборавља на светост и идеализам својега позива и да олакша себи, напушта један од најдрагоценијих прстенова у ланцу узвишених задатака својих. Та баш предавањем науке вере хришћанске освећена је цела наша служба, узвишено нам је деловање. Каква велика морална снага лежи у рукама учитељевим када предаје науку о вери, доста је ако наведем само то, да он тиме врши према деци *дужност анђела хранитеља*, који их руководи путем идејалне земаљске среће — душевнога мира и задовољства —, и путем који води вечноме спасењу, што све даје учитељскоме позиву двоструку важност, особито у јадним приликама и околностима у којима се данашњим даном налази религијозни живот нашега народа, када овај ван школе — с малим изузетком — скоро нигде, никада и ни од кога не чује свету, спасоносну и утешну реч Божју. А да то уједно служи и на подизање моралнога угледа учитељскога, држим, да после реченога нико не ће посумњати. И још нешто. Држим да се не варам када тврдим, да горњи разлог за предају науке вере свештеницима није изнео на тапет један део учитељства нам једино због тога, што му предавањ науке вере тешко пада и што га оно квантитативно терети. Моје је мишљење, да је поменути разлог избио и под утицајем једног настраног психичког момента, а тај је: тежња, да будемо

*) Разлог овај усвојио сам од впречасног протопрезвитера г. Јована Бороте, када сам с њама о тој ствари разговор водио.

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

модерни, савремени и слободоумни. Како је пак религија по мњењу „слободоумњака,“ особина људи наивних, а и како је њезина наука — предрасуда и сујевера, а спољашња јој форма — непотребно измотавање, то је разумнога и слободоумнога човека недостојно, да се занима „мрачњачким“ пословима, већ исте треба предати — да се вулгарно изразим — људима од тога заната т. ј. свештеницима. На расположењу су ми многи разлози и факта, којима бих могао побити наведена мишљења, но ја ћу да рефлектујем на њих само речма двојице слободоумних педагога, од којих први Ф. Вис вели: „На науку вере, која треба *из учитељевог живог убеђења да извире*, ваља највећу бригу полагати,“* а други А. Goerth изражава мишљење да „*и најслободоумнији учитељ може бити добар вероучитељ*, ако је у истини побожан и ако зна суштину религије разликовати од облика, а ове опет ако уме сматрати за појаве које се оснивају на неопходној унутарњој религијозној потреби и религијозним идејама појединих општина, друштава, народâ па и целога рода људскога.“**

А сада да опширније објасним остале разлоге.

Према постојећим државним законима, у отаџбини нашој има разних врста школа као: вероисповедних, општинских, државних и приватних.

Свима нам је и то добро познато, да наша школа у овим крајевима постоји као црквенска установа, те је тако као школа једне конфесије, вероисповеди призната за школу којој је циљ и задатак, да стоји у служби дотичне вероисповеди, — у овоме случају у служби интереса свете православне Цркве — те да се пашти, обзиром на захтеве општинских државних закона, да своје васпитанике однегује за ваљане чланове своје црквенске заједнице.

Од најновијега доба опажа се, да држави не иду у прилог школе разних карактера, те у свом тесно-грудосебичном интересу тежи за тим, да школе ове одузме од дотичних им поседника, и да прогласи школу за једноставну државну установу, која ће васпитавати подмладак чисто и једино у духу државних интереса, без обзира на специјалне захтеве и потребе појединих, данашњим даном правно признатих издржавалаца школâ. Ову тежњу и намеру своју остварује држава постепено и са веома смишљеном тактиком, којом

*) В. Поуке из педагогије с немачког превео М. Радивојевић стр. 42.

**) В. А. Goerth: A tanítás művészete német eredetijéből fordította dr. Navas Gyula стр. 113.

www.ub.edu

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

осигурава себи успех. Наиме, она гледа, да поједине мунџипије, евентуално вероисповедне црквене општине својевољно одустану од права на издржавање школа, те да — бајаги — спонтано пристану и траже, да се на место досадањих општинских, евентуално вероисповедних школâ у средини им подигне школа државна, којој ће наставну основу прописивати, учитеље постављати и над њоме сву законодавну и административну страну вршити држава, као једини на то позвани форум. Наставу у вери, као сасвим специјалну ствар појединих вероисповеди, држава оставља преставницима дотичних вероисповеди гесте свештенству, које ће се само старати, да својој цркви однегује и подигне побожну и привржену паству; у ту сврху она уступа и нешто времена у распореду наставних часова својих школа, а такође даје и просторије у школским заградама за држање часова из науке вере, али хоће и жели, да сама школска настава и дух исте буде изолован од утецаја религије. И у овако тешким и акутним приликама, у којима треба да смо по речма Светога Писма *чисти као голубови а мудри као змија*, ми сами устајемо, да — ма и посредно — рушимо вероисповедно обележје наших школâ, које и ако су у смислу закона чисто вероисповедне школе, уједно су — обзиром на одношај у којем се налази наша народност према вери, — и школе народносне (нацијоналне), у којима се подмладак наш, сем духа религијознога, васпитава и у духу српских народних идејала. Одузимајући науку вере из руку учитељевих и предајући ју и формално у руке свештенику, тиме ми сами и нехотице нудимо наше школе држави, која нам у томе случају лако може довикнути: шта се плашите мојих школа, у њима вам је вера сачувана, и у њима може и мора вам свештеник обучавати децу у истинама вере ваше; видите, да вам оне не ће ништа нашкодити! И тако ће нас које милом, које силом принудити, да останемо без вероисповедних нам школâ, тога, у данашњем добу нацијонализма, прокушаног и најчвршћег ослонца за очување пијетета према народним нам традицијама и за развијање народних нам индивидуалних особина. Но данас, када нам учитељи предају науку вере, Црква наша с правом може устати у заштиту својих вероисповедних школа као таквих, износећи за разлог, да је учитељ њезиних школа, њезин веран служитељ и званичник, који под надзором свештенства обучава младеж у истинама свете нам вере православне, те предајући исту пружа деци, на темељу њезинога учења основану наставу и њоме прожето васпитање, васпитавајући

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

тако ваљане чланове Цркви, а честите и домољубне грађане држави, која штити и промиче интересе наше Цркве. Ово ми је први разлог због којег не могу пристати, да се наука вере у нашим основним школама одузме од учитеља, јер бих иначе и себи може бити већ у скорој будућности могао сматрати за гробара школе нам вероисповедне — те расаднице народносне нам свести, — а то би био тежак грех и пред Богом и пред Српством и пред Славенством, који нити ми савест, нити образ може поднети.

Други ми је разлог чисто педагошки. Циљ је народне школе, да васпитном наставом развије код васпитаника религијозно-морални карактер. Према томе је школа у првome реду *васпитаоница*. Васпитна настава, да би одговорила својој сврси, мора се предузимати помно и са разумни планом, зарад чега се предпоставља, да иста настава мора бити *концентрисана*. Концентрација школске наставе пак има се извести на темељу онога наставнога предмета, који има највише религијозно-моралне садржине, а тај је предмет свакако наука вере. Наука вере, у нашим приликама наука вере хришћанско-православне, мора бити основа и темељ, на којем се има зидати васпитање школских васпитаника. Духом вере Христове ваља да је задахнуто сво наставно градиво у школи нашој, јер по речма Цилеровим „љубити Хришћанство, значи више, него све знање, које остаје без утецаја на светињу живота“ и „ученик ваља да при своји такву образованост воље, која ће га приближити божанском идејалу, приљубити га Спаситељу Христу, да у себе прими његово Божанско биће и да се у њему оваплоти дух Христов.“* Питам сада, може ли учитељ тим духом задахнути своју васпитну наставу, када је баш обука у самим предметима вере узета му из руку? Да ли ће учитељ бити у стању, када не предаје науку вере, увек довести у складну и тесну везу лекције осталих наставних предмета са лекцијама из науке вере, те тиме унети у целокупну наставу прави, прикладни и животворни дух вере? Да ли се — обзиром на педагошко начело слободнога рада васпитачева, а често и услед слабости људских н. пр. суревњивости и т. д. — може извести свагда и досљедно права концентрација наставе тамо, где у једном и истом послу васпитачком делују два васпитна чиниоца, често и веома често раздвојена у начину примењивања општих педагошких и дидактичко-методичких начела? Одговор је негативан. Најзад да ли ће у дечјим очима, када их у вери не наставља учи-

*) В. Поуке из педагогије с немачког превео И. Радивојевић стр. 57.

те. Његов рад — као душе школе — имати онакве вредности, какве у самој ствари треба да има? Категорички велим, да не ће, јер та подела не ће измаћи испред будне и оштре моћи дечјега посматрања, те ће у очима дечјим изгледаги, да им учитељ није дорастао, гесте да не зна предавати науку вере, јер мора то свештеник да чини. Формалним уступањем науке вере, као наставнога предмета основне нам школе, — свештеницима, осујетили би дакле кардинални педагошки принцип концентрације наставнога градива, оборили би донекле углед учитељев, а то би свакако било на уштрб циља, смера и рада школинога.

Из наведенога не могу примити предлог, да се предавање науке о вери уступи свештеницима, те се придржавам данашњега стања т. ј. да и на даље учитељи предају у основним школама нашим наставу у вери, видећи у томе најсигурнији услов за очување вероисповедно-народносног карактера наших основних школа и најбоље јемство за постизавање васпитне сврхе школине.

Што год написах доде, написах *sine ira*, те е тога молим, да ме нико криво не разуме. А сада да завршим речма светога апостола Павла: Браћо! Све учините без роштања и сујетног премисљања, да budete прави и цели у друштву којему сте постављени, да светлите као видела на свету. (Филип 2, 13 и 15).*

Сомбор.

Ст. С. Илић.**

Н А Ц Р Т

специјалнога наставног плана за српску народну неподељену основну школу.

(Наставак.)

IV. Рачун и геометријски облици.

Смер: Стварање јасних представа и појмова о количинама и облицима; развијање осећања тачности и правилности у говору и мишљењу. — Вежбање у усменом и писменом решавању рачунских и простијих геометријских задатака из свакидашњег живота.

*) Расирава ова на усмен предлог и разлагање расправљачево, већином је гласова усвојена на учитељском збору сомборског протопрезвитерата, одржаном у Парага 16. августа т. г. Сама пак расправа у овоме облику, накнадно је послата председништву дотичнога збора
Писац.

**) Сличну расправу послао нам је и г. Ђ. Терзин учитељ из Темишвара коју ћемо отштампати у наредном броју, јер у овом броју не беше места, због раније учињенога распореда чланака.

Ур.

www.uns.rs

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

А) Рачун.

І. Разред.

1. *Задатак*: Очигледно упознавање бројева и четири основне рачунске радње у бројном простору од 1—20. — Очигледно упознавање с новцима и мерама (метром, килограмом и литром) све до броја 20.

2. *Наставно време*: Седмично 2 получаса непосредне и 4 получаса посредне наставе, свега 6 получасова наставних.

3. *Средства наставна*: Школска табла и таблица; рачунаљка и пругићи. — Новци и мере.

4. *Распоред наставног градива*:

Септембар и Октобар: Очигледно показивање и упознавање бројева 1—3. — Четири основне рачунске радње са истим бројевима.

Новембар: Развијање бројнога простора од 4—6, и четири основне рачунске радње у истом.

Децембар: Упознавање бројева 7—8, и основне рачунске радње у истом бројном простору.

Јануар: Упознавање бројева 9 и 10. — Понављање и утврђење свршеног градива

Фебруар: Бројеви 11—13.

Март: Бројни простор од 14—16.

Април: Развијање и четири основне рачунске радње у бројном простору од 17—18.

Мај: Бројеви 19 и 20.

Јуни: Израчунавање лакших примера у бројном простору до 20.

5. *Наставни поступак*: 1. Код свакога броја: а) Очигледно показивање бројева на стварима (рачунаљци и пругићима), и цртама на табли и таблицама. — б) Четири рачунске радње најпре на стварима, за тим с именованим бројевима без ствари и напослетку с чистим бројевима. — в) Написивање бројака.

2. Код примењених задатака: а) Учитељ јасно и разумљиво казује задатак (у вишим разредима евентуално ученици читају задатак дотични из својих рачуница). — б) Ученик исти понавља. — в) Уз припомоћ учитељевог ученик развија и решава задатак. — г) На получасовима посредне наставе вежбање у решавању задатака.

Примедба: Писмено рачунање (с бројкама) из овога разреда изоставља се.

ІІ. разред.

1. *Задатак*: Постепено упознавање бројева од 20 до 100, рачунање с именованим и чистим бројевима, усмено и писмено, у све четири рачунске радње. — Познавање новаца, мѐра и њихових делова до 100.

2. *Наставно време*: Као и у І. разреду.

3. *Средства наставна*: Школска табла и таблица; руска и Борнеова рачунаљка, Песталоцијева јединична таблица и Питагорина штица. — Рачуница од Аркадија Вуковића. І. свеска.

4. *Распоред наставног градива*:

Упознавање бројева и четири основне рачунске радње са целим бројевима у бројном простору од 20—100 предузима се целе године; почињући октобра месеца иде се свакога месеца са једном десетицом у напред.

Септембра месеца утврђује наставно градиво, свршено у I. разреду.

5. Наставни поступак: Као и у I. разреду.

Примедба. У II. разреду постепено саставља се таблица множења и учи се на памет.

III. разред.

1. Задатак: Упознавање са стотинама до 1000; усмено и писмено рачунање у све четири рачунске радње; рачунање с разноименим вишеименованим бројевима. — Очигледно упознавање с мерама у том кругу и рачунање с њима.

2. Наставно време: Седмично 2 получаса непосредне и 6 получасова посредне наставе.

3. Средства наставна: Школска табла, таблица, односно пропис. Рачуналка. — Рачуница од Аркадије Вуковића. II. свеска.

4. Распоред наставног градива:

Првог течаја учи се по наведеном уџбенику усмено и писмено сабирање и одузимање најпре именованих, па затим неименованих (чистих) бројева; — другог течаја пак множење и делење, најпре са једно-бројним а затим са двобројним множитељем и делитељем. Другога течаја предузима се и рачунање са вишеименованим (разноименим) бројевима.

5. Наставни поступак: Као и у II. разреду.

Примедба. При писменом рачунању из примера постепено изводе се рачунска правила.

IV. разред.

1. Задатак: Очигледно представљање бројева преко 1000; усмено и писмено рачунање са целим бројевима преко хиљаде. Рачунање с разноименим бројевима и десетичним разломцима. — Упознавање новаца мѐра и рачунање с њима.

2. Наставно време: Као и у III. разреду.

3. Средства наставна: Школска табла и пропис. — Рачуница од Арк. Вуковића. III. свеска.

4. Распоред наставног градива:

Првога течаја предузимају се четири основне рачунске радње са целим бројевима; другога течаја пак рачунање са разноименим и десетичним бројевима.

5. Наставни поступак: Као и у III. разреду.

V. разред.

1. Задатак: Усавршавање у све четири рачунске радње са целим једно- и разноименим бројевима са обзиром на све мере и новце, што у грађанском животу у нашој домовини долазе — Рачунање са обичним и десетичним разломцима. — Решавање задатака из простог правила тројног свођењем на јединицу усмено и писмено.

2. Наставно време: Седмично 2 получаса непосредне и 4 получаса посредне наставе.

3. *Средства наставна*: Као и у IV. разреду.

4. *Распоред наставног градива*:

Прва три месеца вежбају се ученици у рачунању са целим једно- и разноименим бројевима; од децембра до марта предузима се рачунање са десетичним и обичним разломцима; последња три месеца пак предузима се решавање задатака из простог правила тројног.

5. *Наставни поступак*: Као и у IV. разреду.

VI. разред.

1. *Задатак*: Усавршавање у све четири основне рачунске радње са целим, једно- и разноименим бројевима, обичним и десетичним разломцима. — Просто и сложено правило тројно; талијанска практика. Каматни рачуни. Поделно правило и рачун мешања.

2. *Наставно време*: Као и у V. разреду.

3. *Средства наставна*: Као и у V. разреду.

4. *Распоред наставног градива*:

Прва два месеца усавршују се ученици у четири основне рачунске радње са целим бројевима, обичним и десетичним разломцима. — Новембра, децембра и јануара предузима се талијанска практика, просто и сложено правило тројно. — Фебруара и марта предузимају се каматни рачуни, а априла, маја и јуна поделно правило и рачун смесе.

5. *Наставни поступак*: Као и у V. разреду.

Примедба. Почињући од III. разреда у сваком разреду при писменом рачунању из примера изводе се дотична рачунска правила.

Б) Геометријски облици.

I. и II. разред.

Уз вежбање у посматрању, мишљењу и говору (очигледној настави) добивају ученици основне појмове о линијама, угловима тро- и четвороугловима и т. д. — На часовима цртања пак цртају разне тро- и четвороуглове.

III. и IV. разред.

Уз очигледно посматрање ствари и њихових облика, при употребљењу рачунских задаћа за израчунавање површина и садржине у правилних тела проширују се основни појмови о линијама и угловима, ученици упознају разне тро- и четвороуглове, квадрат, правоугаоник, ромб и ромбоид, трапез и трапезоид, многоугао и круг, вежбају се у мерењу и израчунавању површина и садржине правилних тела (осим кугле) — На часовима цртања вежбају се у цртању разних геометријских облика и грађењу истих од картона.

V. и VI. разред.

На часовима, одређеним за рачун и цртање понавља се и проширује стечено знање из геометрије. Вежбају се ученици у познавању геометријских тела и на њима облика, углова и линија, вежбају се у мерењу и израчунавању тро-, четворо- и многоуглих површина, стичу појам о запремини, израчунавају садржину правилних тела.

(Наставиће се.)

ТРИДЕСЕТОГОДИШЊИЦА ХРВАТскогА ПЕДАГОШКО-КЊИЖЕВНОгА ЗБОРА.

Азгуста месеца т. г. прославило је хрватско учитељство тридесетогодишњицу својег педагошко-књижевног збора, скромно али достојанствено.

Хрватски педагошко-књижевни збор је рукосад покојног Ивана Филиповића по позиву својему пучкога учитеља, а по заузимању за интересе учитељства и оца хрватскога пучкога учитељства. Он је замислио и уз припомоћ неколицине својих другова по служби и основао овај збор у цели, да подигне учитељство и морално и интелектуално на висину позива му и на ниво правих просветних раденика, те тиме да потпомогне и унапреди народ свој и домовину своју.

И заиста хрватски педагошко-књижевни збор тридесетогодишњим животом и радом засведочио је, да је у својем делокругу учинио много.

Сљедећи мудрој изреци „прут сам слаб у снопу јак“ — и сазнавајући важност њезину — збор је ујединио собом и у себи, с малим изузетком, сво хрватско учитељство, задахнувши га идејалним одушевљењем за свети и узвишени позив му.

Као пород сталешке свести педагошки је збор у току минулих тридесет година, вазда будио исту код хрватскога учитељства и својим систематским и разумним радом подигао је учитељски углед и створио од њега културан сталеж, којег мора уважавати сваки који разуме важност и коме је позната узвишена сврха рада учитељскога.

Као најјаснији доказ савесног, родољубивог и интензивног рада хрватског педагошког збора, нека нам послуже сљедећи статистички подаци, по којима је збор до данас издао: 61 књигу за учитеље (педагошке класике у преводу и оригинална педагошка дела) у 122,000 примерака и 43 књиге за младеж у 130,000 примерака, свега 104 књиге у 252,000 примерака а у вредности 250,000 круна. Сем тога збор издаје веома ваљан педагошки часопис „Напредак“, месечни лист за младеж „Смиље“ и веома красив илустрован часопис за породицу „На домаћем огњишту.“ Кад још уз то узмемо у обзир, да је збор подигао „Учитељски дом“, установио „Посмртну и припомоћну задругу“, као и „Штедну и предујмовну задругу“, па „Конвикат за учитељску децу“, богату „педагошку

WWW.UNILIB.BG КЊИЖНИЦУ“ којом се учитељство може увек користити, своју „Читаоницу“ и „Госпођински клуб учитељске читаонице“ и на послетку на дан овога славља основано и отворено мезимче му „Школски музеј,“ — онда се морамо дубоко поклонити свима онима, који су ма којим начином допринели, да успех рада хрватскога педагошко-књижевнога збора, тог највернијег зрцала учитељске свести, племените сталешке амбиције и мушког прегалаштва, буде тако велик и тако сјајан.

Рад овај сам собом се хвали и нису му потребне никакве нарочите похвале, већ нам остаје само пожелети, да се и српско учитељство у овоме погледу угледа на своју браћу хрватске учитеље, те да на тако скроман али озбиљан, узвишен, племенит и уважења достојан начин поради на подизању сталешког угледа свога и промицању својих моралних, интелектуалних и материјалних интереса.

Честитајући овом приликом хрватско-књижевноме збору ово лепо славље, желимо, да му рад и од сада као и до сада буде прожет племенитим духом оснивача му Ивана Филиповића, искренога поборника браства између Срба и Хрвата, те да и на даље на напредак, на дику, на понос и на славу учитељства живи, напредује и цвета!

Сомбор.

Ст. С. Илић.

СВЕЧАНО ОТВАРАЊЕ АЛЕМНЕУМА СРПСКЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ СОМБОРСКЕ.

По живот Српске Учитељске Школе Сомборске значајан дан беше други септембар ове године. Тога дана после свете литургије свечаним начином у присуству многобројних родољубивих чланица Добротворне Задруге Српкиња Сомборкиња, отменог српског грађанства овомесног, славног професорског збора, вредних ученика и ученица Српских Учитељских Школа, положен је темељ племенитој и родољубивој установи Добротворне Задруге Српкиња овдашњих, алемнеуму Српске Учитељске Школе.

Још пре годину дана Добротворна Задруга овдашња прожмана искреном љубављу према српском учитељском подмлатку с једне, а с друге стране уверена и о великој потреби и оскудици у потребним учитељским кандидатима за српске народне школе, покренула је питање остварења установе интерната или алемнеума уз Српску Учитељску Школу Сомборску. Једино чисто родољубље и племенито уверење, да би се овим начином, установама оваке врсте знатно могао олакшати живот и издржавање мвогом сиромашном ученику Српске Учитељске Школе, руководио је племениту Добротворну

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

Задругу Српкиња Сомборкиња у раду и подхвату јој овом, и ми данас заиста само честитати морамо јој на постигнутом неочекивану успеху, морамо јој из свег срца уз израз особитог признања пожелети, да отпочети рад оснивања алумнеума, остварен овако, како га сада племените и родољубиве госпође у живот спроведоше, још дуго времена служи на дику и понос онима, који све своје силе уложише, да се корисна установа ова оствари.

Тачно после свете литургије високопречасни господин Љубомир Кунусаревић, окружни протопрезвитер и парох сомборски осветио је водицу у тралезарији алумнеумској, једној великој и пространој дворани зграде српске православне црквене општине сомборске, која је исту дворану и потребне још просторије на молбу Добротворне Задруге, обзиром на племениту сврху установе, бесплатно уступила овоме алумнеуму, што јој свакако служи на част и у име чега јој припада велика и искрена захвалност са стране оних, којима на корист има да послужи ова установа.

После обављеног свечаног чина освећења заслужна председница Добротворне Женске Задруге, гђа Катинка Вукићевићева бираним речима поздравила је искупљене, а по том предала реч господину Николи Ђ. Вукићевићу, управитељу Српских Учитељских Школа Сомборских, који нам је у језгровиту говору свом предочио важност оваке установе по српску народну школу, бацивши уједно ма и летимично поглед и на историјски развитак установе алумнеума уз Српску Учитељску Школу Сомборску.

Из говора његова разумедосмо, како се у више пута покушавало, да се уз Српску Учитељску Школу Сомборску подигне установа ради потпомагања сиромашних ученика исте школе. Тако одма при пресељењу Српске Учитељске Школе из Сентандрије у Сомбор, већ године 1820, а за тим и 1826. и 1827. видимо да је уз Српску Учитељску Школу у Сомбору основано „препитаније“ (алумнеум) за сиромашне ученике истог завода. Тадањи професорски збор и родољубиви Срби сомборци стараху се за издржавање ове установе. — Но после смрти Несторовићеве, када је наступила опасност по ову Српску Учитељску Школу, када се и сами професори исте школе разиђоше, престаде и „препитаније.“

После обновљења ове Учитељске Школе, заузимањем и живим настојањем неумрлог Ђорђа Натошевића покренуто је поново питање и подизања установе ради потпомагања сиромашних ученика, на знаменитом великом феријалном течају учитељском 1858. године, када је велики овај муж сваком учитељу на срце метнуо, да се сети и сиромашне младежи, која се у Српској Учитељској Школи учи, и да сваки српски учитељ сматра за своју најпријатнију дужност, да позове народ, да приложи што и на сиромашне приправнике.

Блажене успомене епископ Бачки Платон Атанацковић сетивши се сиромашне младежи онога завода, у коме је и сâм неко време као катихета и професор делао, основао је закладу „ради исхрањивања сиромашних ученика,“ т. зв. Платонеум, којом закладом у смислу основног писма рукује данас српска правосл. црквена општина сомборска и из које закладе данас уживају месечне потпоре њих 15 учитељских приправника. Првих година по жељи завештатељевој основао се био алумнеум, али због многих тешкоћа морало се од тога одустати, те су установљене месечне стипендије.

Настојањем госп. Јована Живојновића, бившег професора Српских Учитељских Школа Сомборских, а сада професора Српске Велике Гимназије у Новом Саду пре годину дана узела је у руке ово питање Добротворна Женска Задруга, и што у два пута не даде се остварити, то оствари родољубиви рад племенитих госпођа, које не презајући никаквих тешкоћа делом показаше, колико су свесне свога хуманог и родољубивог позива!

Удруженим силама, употребивши у сврху издржавања алумнеума, по пристанку Платонеумског Одбора, и месечне стипендије Платонеумске закладе, а уз саизволу професорског збора Српских Учитељских Школа употребивши у горњу сврху и чист приход од прошле године приређене светосавске беседе, Добротворној Задрузи Српкиња Сомборкиња пође за руком, да ове школске године отвори алумнеум са 27 питомачких места.

*

Од народа српског и особито од српског учитељства зависи, хоће ли моћи установа ова све више напредовати, једино на корист и бољитак сиромашних српских учитељских приправника и српске народне школе, а ми са своје стране поздрављајући са радосним срцем ову племениту и корисну установу, из дубине душе своје кличемо јој: *Vivat, crescat, floreat!*

Censor.

Б Е Л Е Ш К Е.

Бројно стање ученика-ца у православним српским учитељским и вишим девојачким школама у митрополији Карловачкој почетком 1901/902. школске године. У мушко одељење сомборске учитељске школе уписан је свега 101 ученик и то у први разред 42, од којих 24 имају потпуну квалификацију, а остали су примљени на основу дозволе в. Школског Савета, односно на основу строгог пријамног испита; у други разред 22 ученика; у трећи разред 19 ученика и у четврти разред 18 ученика. — У женском одељењу исте школе уписано је свега 145 ученица и то у први разред 41, у други 36, у трећи 35 а у четврти 33 ученице.

У пакрачку мушку учитељску школу уписано је свега 70 ученика и то у први разред 16, у други 20, у трећи 24 а у четврти 10 ученика.

У горњо-карловачку женску учитељску школу уписано је свега 82 приправнице, од којих су 62 православне вере, а 22 римске вере.

У сомборску вишу девојачку школу уписано је 96 ученица, у новосадску 143 од којих су 126 редовне, а 17 приватне ученице, и најзад у панчевачку вишу девојачку школу уписано је 72 ученице.

Учитељски збор сомборског протопрезвитерата одржао је своју редовну летњу скупштину 16. августа т. г. у Парага. Сем неколицине сви су чланови били присутни. На овој скупштини читали су своје радове следећи чланови: из педагогике М. Лесковац, из практичног рада Д. Димићева, из пчеларства Д. Шикопарија, а из пољопривреде Б. Поштић. Најзад збор се изјаснио на предлог Ст. С. Илкића, да у нашим вероисповедним основним школама науку вере предаје учитељ, а тако исто на предлог г. Срдана Ува-

лића, да се и на даље одржавају полугодишњи испити. Идући састанак заказан је за ускршњи одмор у Станишићу.

Отварање православне српске вероисповедне школе у Сантову свечано је обављено на дан прве храмовне славе о Малој Госпођи ове године. Свечаном акту отварања школе присуствовао је главни школски референт г. Н. Ђ. Вукићевић, који је држао прикладан говор и побуђивао тамошње православно српско становништво, да љуби своју свету веру и да се стара за своју школу, у којој ће им се деца побожности, мудрости и свакој другој врлини хришћанској обучавати и упућивати. — За учитеља је постављен свршени приправник г. Свет. Поповић родом из Сомбора. Сама црквена слава била је одржана по старом српском начину с резањем колача напијањем у славу Божју и за здравље претпостављених духовних и светских власти, као и побожног православног српског народа тамошњег.

Личне вести. За учитеља у Старом Стапару изабран је г. *Коста Стојачић*; за учитеља у Загребу изабран је г. *Лазар Кекић* досадањи учитељ Осечки; за учитеља у Ковил-Сентивану постављен је г. *Божидар Стојановић*; за учитеља у Тителу постављен је г. *Марко Трумф*. — Наша уважена сарадница управитељица више женске школе у Бањој-Луци гђа *Јеллица Беловић-Бернадзиковска* разболела се и услед тога је стављена у мировину. Желимо да ју што пре опорављену по ново видимо као радницу на светој ствари народнога образовања.

Гуслар на збору слика младог српског уметника А. Боцарића изашла је умножена накладом загребачког трговца Петра Николића. Израда је веома лепа. Цена је елици са лепим оквиром 24 форинта. Топло ју препоручујемо за набавку српским породицама.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Уредништво нашега листа примило је на приказ следеће књижевне новине:

Апостоли празнични и недељни који се читају преко целе године, за српске православне ученике основних школа приредио протојереј *Василије Николајевић* парох иришки и члан конзисторије. Издање и наклада српске Манастирске Штампарије у Карловцима 1901. Цена је књизи 1 кр. 50 пот. или 2 динара. — Трудом г. проте Николајевића угледала је ево света једна веома потребна школска књига, у којој су разговетним шрифтом одштампани сви одељци из апостола, што се читају на богослужењима у недељне и празничне дане православне цркве. Текст апостола заједно са прџкименом одштампан је крупним, лепим и читким слогом прво црквенском славенском азбуком, а затим је одмах тај исти славенски текст одштампан *графанском српском* азбуком. По нашем мњењу ово је не само излишно, него по добар успех у славенском језику и штетно, јер се у школи мора строго захтевати, да ученик који чита апостол мора добро знати читати, не само *иогичуно* одштампане славенске речи (као што су у овој књизи), већ и оне које су у црквеним књигама, а титлама су скраћене. Ученици ће поред овога српскога текста само занемарити славенски текст, што не би требало и не би смело бити. Држимо да би много практичније било, да је уз сваки славенски одељак, одштампан и веран српски превод истога, са кратким кементарима, који би објаснили тежи смисао текста. Сем тога у поменутој књизи у одштампаном српском

тексту, који ваља по интенцији г. скупљача, да покаже како треба правилно прочитати славенске речи, на много је места баш произношење славенских речи неправилно одштампано. Да наведемо неколико примера: всиновленије у место всиновленије (стр. 2); пријемлет у место пријемлет (стр. 3.); немже у место немже (ib.); ревнители у место ревнитељи (стр. 5.); спасителем у место спасителем (ib.); озлоблени у место озлобљени (стр. 73.) и т. д. није дакле пажено на правилно произношење корена и облика дотичних речи, као што то захтевају граматичка правила славенскога језика. Још једна примедба. Одштампане одељке из апостола ваљало је започети са апостолом ускршњим као апостолом онога празника, на којем се оснива вера наша и од којег а цело круг празника наше цркве добија важност и освећење, те да се тиме већ и у овој књизи означи да *духовно ново лето* цркве Христове почиње са највећим празником Пасхе, значај којег а почињемо већ да заборављамо и занемарујемо. Техничка израда књиге је у свакоме погледу изврсна, а цена веома умерена.

Ст. С. Илић.

Православна Далмација. Историјски преглед. Написао Епископ Никодим Милаш. Нови Сад. Издавачка књижарница А. Пајевића 1901. Цена 6 круна, вел. 8 стр. VI и 603. — У овом знаменитом књижевном делу изнесен је пред ширу публику нашу мукотрпан и патнички живот православне цркве у Далмацији, која је од крштене браће претрпела више мука и горих гонења него од некрштених. Подаци и рефлексје јасно су изложене, те се с њима може користити сваки добар православни Хришћанин, који жели да се упозна са историјом једнога дела православне српске цркве.

Летопис Матице Српске. Књига 208. свеска V. за годину 1901. Цена 1 круна. стр. 142.

Књиге Матице Српске бр. 2. *Аграрни покрети у старом Риму* с особитим обзиром на данашње наше пољопривредне прилике написао др. Ђорђе Дера. Цена 1.50 кр. стр. 202.

Хришћанска књижница. *Не лажи* бр. 8. 1901. Српска штампарија у Загребу. Цена 4 потура стр. 15. добива се код писца свештеника *Ј. Петровића* професора у Загребу.

Природопис (животињство). За ученике српских основних школа. Написао *Јован Јанко В. Косић* срп. нар. учитељ у Сегедину. Цена је 40 потура стр. 32. добива се код писца у Сегедину.

НЕКРОЛОГ.

† **Драгиња удова Јаше Бркића рођ. Утвић** уважена грађанка сомборска, преселила се у вечност 18. (31.) августа т. г. у 69. години живота. Покојница је од својег скромног имања оставила главницу од 8000 круна, приход које се имају употребити на потпору учитељских приправника и приправница. Овим својим делом покојница је ступила у ред племенитих добротвора српскога учитељства.

† **Радивој Матић** учитељ вероисповедне православне српске основне школе на селишту Келебињи у Суботици, умро је напрасном смрћу — затрпан земљом — у другој половини месеца августа. Оплакује га болна супруга са четворо незбринуте сирочади.

† **Јелка Борић рођ. Николић** учитељица у Старом Стапару преселила се у вечност 28. септембра т. г. у 53. години живота, а 35. години савесног учитељског рада.

Мир праху њиховом! Вечан им спомен!

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сегедину.